

ТАЙВАНСЬКИЙ ЧИННИК У ВЗАЄМИНАХ США І КНР

Анотація. Тайванська проблема набула значимості й надзвичайної гостроти в американській східноазійській політиці в постбіполярну еру, вона є помітно важливою в стратегії США стримування КНР як військового та політичного супротивника й опонента у регіоні. Сутнісні складові Тайванської проблеми в геополітичній орбіті США пояснюють впровадження офіційним Вашингтоном низки глобальних і регіональних заходів.

Ключові слова: двосторонні відносини, конфлікт, незалежність, суверенітет, холодна війна.

Abstract. Taiwan problem became significant and extremely acute in the American East Asian politics in post-bipolar era, it has received considerable importance in American strategy of containment of China as a military and political rival and opponent in the region. Prominent issues of Taiwan problem in the American geopolitical orbit is explained by Washington's implementation of a number of global and regional guidelines.

Keywords: bilateral relations, cold war, conflict, independence, sovereignty.

Аннотация. Тайванская проблема приобрела значимость и чрезвычайную остроту в американской восточноазиатской политике в постбиполярную эпоху, она является важной в стратегии США сдерживания КНР как военного и политического противника и оппонента в регионе. Существенные составные

¹ Доцент кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Тайванської проблеми в геополітичній орбіті США пояснюють впровадження офіційним Вашингтоном ряду глобальних і регіональних заходів.

Ключові слова: *двусторонні відносини, конфлікт, незалежність, суверенітет, холодна війна.*

Вагомим і надзвичайно гострим характером в східноазійській політиці США постбіполярної доби набув „тайванський чинник”, що отримав чималу значимість в американській стратегії стримування КНР як військово-політичного конкурента й суперника в регіоні. Чільне місце тайванської проблеми в геополітичній орбіті США пояснюється реалізацією офіційним Вашингтоном низки глобальних і регіональних заходів.

Насамперед, йдеться про нейтралізацію посилення економічного та військово-промислового потенціалу КНР, яка вийшла на перше місце в світі за валовим внутрішнім продуктом – \$ 19,39 трлн. за ПКС у 2015 р., порівняно з аналогічним показником Сполучених Штатів Америки – \$ 17,95 трлн. [1]. Тому одне з головних завдань офіційного Вашингтона в політиці стримування КНР полягає в тому, щоб завадити державно-політичному возз’єднанню з материковим Китаєм промислово й технологічно надрозвиненого острова. Навіть зазнавши чималих втрат від світової валютно-фінансової кризи 2008-2010 рр., 23-мільйонний Тайвань утримався в першій двадцятці світу за макроекономічними показниками: \$ 1,099 млрд. ВВП за ПКС (21-ше місце) і \$ 284,9 млрд. вартості експорту (16-те місце) в 2015 р. [2].

По-друге, зміцнюючи військові контакти із Тайванем, офіційний Білий дім має й надалі перешкоджати Китайській Народній Республіці в застосуванні нею сили для приєднання острова. Для Сполучених Штатів головним є принципове недопущення збройного китайсько-тайванського конфлікту, оскільки перемога Народно-визвольної армії Китаю над островом стала б неминучою, виходячи суто з невідповідності військового й ресурсного потенціалів супротивників. З погляду офіційного Вашингтона, державно-

політичне керівництво КНР має добре зважити на ті втрати, які спричинить використання сили проти „бунтівної провінції”. Більше того, США абсолютно незацікавлені в гіпотетичному глобальному військовому протистоянні з КНР на боці Тайваню.

На думку авторки, в національних інтересах США є збереження „статус-кво”, тобто стратегічної стабільності в Тайванській протоці, а також перманентне балансування сторін у відносинах на грані конфлікту, однак без переростання китайсько-тайванських взаємин у збройне зіткнення. Білий дім схильний до підтримання дозованої напруженості у відносинах між материком і островом, зміцнення між ними взаємної недовіри, щоб поглибити побоювання офіційного Пекіна в можливості підключення до його ймовірного конфлікту із Тайбеєм - Сполучених Штатів і Японії.

Водночас Сполучені Штати будь-яким чином мають утриматися від спроб спровокувати КНР на застосування сили в разі проголошення владою Тайбея незалежності від Пекіна. Інакше офіційний Вашингтон буде змушений або втрутитися в конфлікт, або вивести свої збройні сили зі Східної Азії, щоб уникнути такого втручання. Міжнародно-правові прецеденти з одностороннім проголошенням 17 лютого 2008 р. незалежності Республіки Косово від Сербії та юридичним визнанням у серпні-вересні того ж року Росією й Нікарагуа незалежності Абхазії й Південної Осетії від Грузії, подальше визнання де-юре їхньої міжнародної правосуб'єктності іншими членами ООН переконливо засвідчили про те, що за наявності політичної волі влада Тайбея могла б легко повторити цей досвід.

До того ж успішне пропагування гасла „боротьби зі світовим тероризмом” і отримання згоди офіційного Пекіна на співпрацю в ній дозволили Білому дому з часом добитися від керівництва КНР запевнень не протидіяти приходу до влади на острові радикальних прибічників його незалежності (приміром, другій перемозі на президентських виборах 2004 р. лідера Демократичної прогресивної партії Тайваню – Чень Шуйбяня й перемозі

на президентських перегонах 2016 р. його партійного колеги – Цай Інвень). На 1 січня 2016 р. державний суверенітет „Китайської Республіки” на Тайвані визнавала 21 держава-член ООН (переважно в Латинській Америці й Карибському басейні) та Ватикан, в 2004, 2007 і 2008 рр. офіційний Тайбей подавав заявки на вступ до ООН під назвою „Тайвань”, а не „Китайська Республіка Тайвань” як раніше.

Але 14 березня 2005 р. Всекитайські збори народних представників КНР ухвалили закон про збереження територіальної цілісності країни, що зобов’язував офіційний Пекін вжити силових заходів у разі проголошення незалежності острова. А невдалі, із соціально-економічного погляду, підсумки правління Демократичної прогресивної партії Тайваню в 2000-2008 рр. призвели до її глибокої кризи, дискредитації „самостійницьких” гасел демократів і повернення до влади націоналістів із партії Гоміндан.

Переможець президентських виборів 22 березня 2008 р. і 14 січня 2012 р. – лідер Гоміндану Ма Інцзю неодноразово наголошував на поліпшенні відносин із КНР і поверненні до конструктивного діалогу з офіційним Пекіном (встановлення прямого регулярного повітряного й морського сполучення, фінансово-економічне співробітництво, зниження митних тарифів та ін.) на засадах т. зв. „консенсусу 1992”. Цей політичний термін з’явився внаслідок зустрічі представників КНР і острівного режиму й передбачає визнання обома сторонами єдності та єдиного Китаю („Китай і Тайвань – не окремі держави”), хоча під „єдиним Китаєм” кожна із сторін має на увазі власну інтерпретацію. Але відмінності в інтерпретації влади – „Китайська Народна Республіка” чи „Китайська Республіка” – не є перешкодою для діалогу [3].

Однак таке посилення націоналістичних настроїв у державно-політичних і громадських колах Тайваню на користь мирного возз’єднання острова з КНР, безумовно, ускладнює Сполученим Штатам реалізацію політики стримування офіційного Пекіна. Ще в період тимчасової розрядки міжнародної напруженості в 1970-х рр. США здійснили важливий і принциповий перехід до

дипломатичного визнання КНР, зберігаючи дистанцію від Тайваню в офіційних відносинах. Тоді ж Білий дім чітко окреслив свій курс як щодо Пекіна, так і стосовно Тайбея: формальне підтримання партнерських взаємин із КНР, зберігаючи при цьому неофіційні зв'язки з Тайванем для того, аби постачати на острів сучасні озброєння й нарощувати його силовий потенціал опору на пекінському напрямі для стримування КНР.

Саме так уявляли собі власті США на завершальному етапі холодної війни власний внесок у „мирне врегулювання конфлікту в Тайванській протоці”. При цьому Сполучені Штати ніби-то водночас досягали двох цілей – забезпечували можливість стримувати КНР, посилюючи військовий потенціал Тайваню, і водночас стримували владу острова від проголошення незалежності від материкового Китаю.

Білому домові передусім бажано постійно тримати офіційний Пекін у напрузі щодо бойових можливостей тайванських збройних сил, відволікати матеріально-фінансові ресурси уряду КНР від техніко-економічної модернізації країни, перемикаючи увагу на підготовку НВАК до можливого застосування сили з боку Тайваню. Більше того, офіційний Вашингтон зацікавлений виступити в якості посередника у переговорах між КНР і Тайванем з усіх спірних питань, спонукаючи китайські власті активніше залучати США до гальмування „самостійницьких” настроїв на острові й не допускати використання сили для набуття Тайбеєм незалежності де-юре.

Важливою особливістю використання Сполученими Штатами „тайванського чинника” в політиці стримування КНР є спроби офіційного Вашингтона не лише тримати в постійній напрузі пекінські власті, але й кожного разу вводити їх в оману щодо дійсних цілей США на китайському напрямку. Причому американські політики чітко усвідомлюють, що їхня позиція в тайванському питанні є для партійно-державного керівництва КНР визначальною, за якою офіційний Пекін судить про ставлення будь-якої іноземної держави до суверенного Китаю.

Окреслення важко прогнозованої політики у відносинах із Тайванем породжує у керівництва КНР відчуття невизначеності й додаткової знервованості стосовно дійсних намірів офіційного Вашингтона. Це полегшує Сполученим Штатам реалізацію такої політики щодо КНР: демонструючи в очах офіційного Пекіна показні розбіжності в правлячих колах США (зокрема, між законодавчою й виконавчою гілками влади) щодо взаємин із Тайванем, Білий дім штучно підтримує ілюзію відданості політиці „одного Китаю” та демонструє готовність враховувати інтереси КНР в питанні незалежності Тайваню.

Ще адміністрація президента США Р.Рейгана демонструвала готовність до поліпшення відносин із КНР на шкоду взаєминам із Тайванем. А Конгрес і Сенат США тоді не виявляли політичної активності на тайванському напрямку і не заважали главі держави проводити ту зовнішню політику стосовно Тайваню, яку виконавча влада вважала найбільш відповідною національним інтересам. Це було пов'язане з поворотом американської політики в бік поліпшення взаємин із КНР, тому Конгрес і адміністрація президента нерідко знаходили компроміси в питаннях політики на тайванському напрямі, й розбіжності між ними практично зникли. Американсько-китайські відносини тоді увійшли в стадію т. зв. „стратегічного партнерства” на антирадянській платформі, а взаємини між офіційними Пекіном і Тайбеєм успішно розвивалися в гуманітарній і економічній сферах.

Але в нових міжнародно-політичних умовах згортання глобального біполярного протистояння вже мало хто з американських політиків згадував про безпекові зобов'язання США, надані властям острова в рамках „Акту про відносини з Тайванем” 1979 р. Перемога в холодній війні над головним стратегічним супротивником – СРСР і без того відкривала перед Сполученими Штатами великі можливості в Східній Азії, в т. ч. й на китайському напрямку. Протягом 1983-1990 рр. „Акт про відносини з Тайванем” згадувався на сесіях Конгресу лише п'ять разів, причому тільки двічі це пов'язувалося з інтересами

національної безпеки США й один раз – у зв'язку зі зверненням парламентарів до держсекретаря поінформувати Конгрес про хід виконання „Акту” [4, р. 755].

Наприкінці 1980-х рр. американські законодавці при обговоренні в Конгресі питань, які стосувалися відносин із Тайванем, звели дискусії до приватних аспектів, таких як право Тайваню на членство в Азійському банку розвитку чи заклики до адміністрації президента Дж. Буша-старшого сприяти розвиткові торговельно-економічних зв'язків з островом та ін. Черговий поворот американського керівництва в тайванському питанні стався під час передвиборної президентської кампанії Б. Клінтона в 1992 р., коли той гостро критикував політику свого попередника на китайському напрямку.

Після перемоги на виборах Б. Клінтон зажадав від Конгресу звернути особливу увагу на контроль за дотриманням прав людини в КНР, а Конгрес, своєю чергою, закликав президентську адміністрацію активізувати політику зближення з Тайванем [5. р. 321]. Однак за заявами про значні здобутки у встановленні повноцінних двосторонніх відносинах між США та КНР можна виокремити низку протиріч, властивих періоду адміністрації президента США Б. Клінтона. Причому, в першу чергу, сторони мали різні підходи до вирішення тайванської проблеми.

Відповідно до Шанхайського комюніке від 27 лютого 1972 р. та рішення про встановлення дипломатичних відносин між США та КНР від 15 грудня 1978 р., а також „Акту про відносини з Тайванем”, офіційний Вашингтон дотримувався принципу „одного Китаю”. Але водночас за гранично широкого його тлумачення, яке дозволяло зберігати тісні неформальні відносини з владою в Тайбеї, в т. ч. фактично гарантувати військову безпеку Тайваню. Білий дім категорично заперечував використання сили при вирішенні проблеми державно-політичного воз'єднання острова з материком. Але КНР, у свою чергу, в принципі не відкидала можливості її застосування, хоча червоною лінією, яка стала б для офіційного Пекіна сигналом для використання сили, могла бути спроба Тайбею оголосити незалежність острова.

США за часів адміністрації Б. Клінтона сформулювали свою принципову позицію щодо „тайванського чинника”, яку в КНР було названо політикою трьох „ні”: „ні” - незалежності Тайваню; „ні” - політиці „двох Китаїв” (або політиці „один Китай, один Тайвань”); „ні” - прийняттю Тайваню в міжнародні організації, членство в яких відкрите лише для повноцінних суверенних держав [6]. Фактично, взявши на себе зобов’язання з гарантування безпеки Тайваню, офіційний Вашингтон ніколи чітко не визначав характеру та масштабу цих зобов’язань, дотримуючись такої „стратегічної невизначеності”, за якої ані влада КНР, ані острівні власті не уявляли собі рівень та характер американського реагування на загострення ситуації в Тайванській протоці.

Водночас керівництво США уважно відстежувало особливості еволюції взаємин між КНР і Тайванем, не пропускаючи можливості використати міжкитайські суперечності задля зміцнення американських стратегічних позицій в Східній Азії. Тому офіційний Вашингтон був системно зацікавлений, щоб не допустити політичного зближення материкового Китаю з островом. Але вже в 1992 р. неофіційні представники КНР і Тайваню зустрілися в Сінгапурі, внаслідок чого й окреслився вищезгаданий „консенсус 1992”.

Незалежні спостерігачі розцінили ці переговори як позитивну ознаку до подальшого розвитку прямого діалогу між офіційними Пекіном і Тайбеєм, однак саме такий варіант розвитку подій і не влаштував американських політиків. У травні 1995 р. адміністрація Б. Клінтона під потужним тиском Конгресу видала в’їзду візу на територію США (Гонолулу) президенту Тайваню – Лі Денхуею, ніби-то для „зустрічі зі своїми колишніми шкільними товаришами”, що мешкали в Сполучених Штатах.

Але цього було достатньо, щоб КНР відповіла на безумовну провокацію проведенням військових навчань на узбережжі Тайванської протоки й здійсненням низки пробних пусків тактичних ракет у напрямку острова. Так само офіційний Пекін відреагував на початку 1996 р. - напередодні перших демократичних президентських виборів на Тайвані, що могли посилити

політичні позиції острівних прибічників незалежності. У відповідь на демонстрацію китайської військової могутності в згаданій протоці (розгортання на узбережжі Тайванської протоки до 60 тактичних ракет), США 11 березня відрядили туди два авіаносці – „Індепенденс” і „Німіц”, після чого офіційний Пекін заявив про припинення випробувальних запусків своїх ракет у напрямку Тайваню [7].

Своїми демонстративними діями Сполучені Штати успішно вирішували важливе геополітичне завдання – перешкоджали поліпшенню відносин між офіційними Пекіном і Тайбеєм. Небезпека силової конфронтації між КНР і Тайванем після американського втручання відступила, але міжкитайські взаємини більш, ніж на десятиліття були серйозно зіпсовані. Як вбачається, США використовували проблему державного статусу Тайваню для впливу на вирішення чутливих питань у двосторонніх відносинах із КНР, хоча й добре усвідомлювали історичну неминучість розв’язання тайванської проблеми на засадах відомої формули Ден Сяопіна: „одна країна, дві системи”.

Після військових маневрів НВАК на узбережжі Тайванської протоки адміністрація Б. Клінтона черговий раз скорегувала свою політику стримування КНР, зробивши помітно жорсткішою її риторіку. Виконавча влада Сполучених Штатів офіційно почала стверджувати, що загроза розв’язування конфлікту з КНР надалі буде розглядатися як вповні реальна, а не гіпотетична. До того ж Білий дім виступив із гострою заявою, що розцінює події в Тайванській протоці в березні 1996 р. як такі, що безпосередньо торкаються „національних інтересів безпеки США” у Східній Азії. Так питання не обговорювалося з часу ухвалення в 1979 р. „Акту про відносини з Тайванем”.

Адміністрації президента США стало набагато простіше узгоджувати свої дії на тайванському напрямку із законодавцями, легше проводити через Сенат рішення про додаткові поставки озброєнь на острів з метою його самооборони. Щоправда, часом офіційний Вашингтон втрачав ініціативу на користь

китайської сторони, й тоді зусилля Білого дому з використання „тайванського чинника” виявлялись безрезультатними.

Так сталося в жовтні 1997 р., коли голова КНР Цзян Цземінь раптово прибув до Сполучених Штатів з офіційним візитом і запросив Б. Клінтона в червні наступного року відвідати Пекін. Під час зустрічі на вищому рівні лідерів США і КНР у столиці останньої в 1998 р. американський президент був вимушений заявити, що національним інтересам Сполучених Штатів більше відповідає прагнення дистанціюватися у своїх взаєминах із Тайванем. Саме тоді Б. Клінтон офіційно задекларував вищезгадану готовність США слідувати політиці „трьох ні” у відносинах із Тайванем, що було підтримано китайським керівництвом.

Щоправда, згодом на слуханнях у Конгресі стосовно можливих змін східноазійської політики адміністрації президента США на тайванському напрямку, представники американського уряду наголосили, ніби Б. Клінтона неправильно зрозуміли, оскільки він начебто не передбачав вносити жодних радикальних змін у взаємини з Тайванем, а його заяви в червні 1998 р. у Пекіні в ході офіційного візиту слід розглядати лише як один із можливих варіантів цієї політики. Разом із тим, позиція американського державно-політичного керівництва була так чи інакше позначена й засвідчила відсутність його зацікавленості в пом’якшенні антикитайської риторики.

Паралельно з активізацією підготовки в Конгресі для схвалення підписаної з КНР угоди про режим найбільшого сприяння в торгівлі (йшлося про сприяння вступові КНР до СОТ), адміністрація Б. Клінтона пришвидшила роботу з просування оновленого „Акту про зміцнення безпеки Тайваню”, що був остаточно ухвалений 1 лютого 2000 р. Це, по суті, означало інтенсифікацію політики США щодо стримування Китаю, а прибічники успішного проходження документа в Конгресі розраховували на те, що він справить такий же заспокійливий вплив на пекінське керівництво, як і спрямування американських авіаносців у Тайванську протоку в 1996 р. На додаток,

протайванські політики в Конгресі були рішуче налаштовані покласти край невизначеності в китайській політиці США.

Варто зазначити, що дії виконавчої й законодавчої влади США на тайванському напрямку за президентства Б. Клінтона виявилися доволі успішними в рамках політики стримування КНР. Офіційному Вашингтону доволі оперативно вдалося створити необхідну напругу у взаєминах між КНР і Тайванем, тим самим забезпечивши підстави для збереження американської військової присутності у Східній Азії та, по суті, спрацювати на зміцнення своїх регіональних позицій, збільшивши залежність як Пекіна, так і Тайбея від стосунків зі Сполученими Штатами.

Хоча зовнішньо законодавці й представники виконавчої влади США дотримуються у відносинах із Тайванем норм міжнародного права, на практиці вони обережно втручаються у справи суверенного Китаю, чинять прихований тиск на його державне керівництво. Офіційний Вашингтон створив юридичну платформу для поставок зброї на Тайвань і забезпечив політичну підтримку його влади на міжнародній арені. Президентська адміністрація спільно з Конгресом, працюючи пліч-о-пліч, створювали в лиці Тайваню потужний важіль силового тиску на КНР на її східних і південно-східних кордонах. За порівняно короткий час Білий дім перетворив Тайвань на „непотоплюваний авіаносець Америки” біля берегів КНР, подібний до Японії за доби холодної війни.

Тому важливою особливістю використання „тайванського чинника” задля підвищення ефективності політики стримування КНР за адміністрацій Б. Клінтона, Дж.В. Буша і Б. Обама залишалося підключення до цього процесу Пентагона. Ще в лютому 1999 р. Конгрес отримав дві доповіді військового відомства, в яких аналізувалися можливості використання Тайваню в американських стратегічних інтересах у Східній Азії. В одному документі аналізувалися перспективи протиракетної оборони острова, а в другому – баланс стратегічних сил у районі Тайванської протоки. Головний висновок обох

доповідей полягав у тому, що динамічне нарощування військових приготувань КНР і передусім розміщення тактичних балістичних ракет на східному узбережжі в напрямку на Тайвань швидко може перетворитися на серйозну загрозу безпеці острова й призвести до залучення США в потенційний конфлікт.

Тому по завершенні холодної війни Тайвань упевнено утримує перше місце серед азійських країн за обсягами закупівель американської зброї, набагато випереджаючи головних військово-політичних союзників США в АТР – Японію, Республіку Корея й Австралію. Причому Тайбей купує надзвичайно широку номенклатуру військової продукції Сполучених Штатів, включаючи сучасні системи ППО, есмінці, ракети класу „корабель – корабель”, танки і військові гелікоптери. Лише в квітні 2001 р. на Тайвань була відправлена крупна партія озброєнь ціною в \$ 5,7 млрд., у т. ч. чотири есмінця класу „Kidd”, вісім дизельних підводних човнів і дванадцять літаків-мисливців за підводними човнами Р-3С [8].

Але активна діяльність Пентагона на тайванському напрямку завжди була й залишається обмеженою політико-дипломатичними, економічними й військово-стратегічними міркуваннями. До того ж військове керівництво США змушене враховувати побажання як офіційного Пекіна, так і Тайбея. Приміром, тайванський режим розцінює стабільність збройних поставок як надійну ознаку готовності офіційного Вашингтона підтримувати його не лише військовим, але й політичним чином. Тому влада Тайваню всілякий раз із готовністю демонструє уряду КНР, насамперед, політичну значимість американсько-тайванського співробітництва, а вже потім – результати зв'язків у військовій сфері.

Сполучені Штати ж, натомість, завжди акцентують увагу на своїй співпраці з Тайванем на військовій ниві, підкреслюючи таким чином, що Білий дім просто прагне підтримувати стратегічний баланс сил у Тайванській протоці. На думку авторки, офіційному Вашингтону важливо продемонструвати транспарентність постачань озброєнь на Тайвань, уникаючи при цьому будь-

яких звинувачень з боку китайського уряду в формуванні спрямованого проти КНР військового союзу з „бунтівною провінцією”.

Влада Сполучених Штатів прагне довести керівництву КНР свою незацікавленість у погіршенні американсько-китайських відносин, кожного разу підкреслюючи, що Білий дім ретельно контролює поставки озброєнь на Тайвань як у кількісному, так і якісному вимірі. Адміністрації всіх президентів США постбіполярної доби – від Дж. Буша – старшого до Б. Обами навмисно демонструють суто „оборонний” характер військових зв’язків із Тайванем, виключаючи при цьому з переліку експортованої зброї такі, приміром, її наступальні види як ядерні підводні човни.

Сполучені Штати також виключають зі списків озброєнь, які постачаються на Тайвань, системи радарів раннього оповіщення, що можуть використовуватися в координації із системами ПРО ТВД (протиракетної оборони театру воєнних дій) США у Східній Азії. Таємні плани США включити Тайвань до регіональної системи ПРО ТВД завжди непокоїли офіційний Пекін внаслідок, перш за все, неминучої ескалації гонки озброєнь у субрегіоні, а також зміцнення військово-політичних зв’язків між Вашингтоном і Тайбеєм та, як наслідок, підвищення стимулів для влади Тайваню зберігати свою фактичну незалежність від КНР і гіпотетичного перетворення Японії в регіональну домінуючу державу Східної Азії, що, загалом, призвело б до зростання напруги в АТР.

Офіційний Пекін добре усвідомлює, що можливості НВАК завдати запобіжного ракетного удару по Тайваню в разі кризи в двосторонніх американсько-китайських відносинах можуть бути істотно послаблені шляхом успішного розгортання Сполученими Штатами та Японією ПРО ТВД. Особливого значення Китай надає компонентам морського базування цієї системи, оскільки ракетні установки на військових кораблях швидко переміщуються в просторі, тому ППО КНР буде нелегко виявити тактичні ракети противника та знищити їх [9, р. 230].

Високомобільна система ПРО ТВД морського базування могла б надійно закрити ракетним щитом територію Тайваню, що не може не викликати стурбованість у партійно-державного керівництва КНР. Очевидно, що підключення Тайваню до системи ПРО ТВД стане викликом національній безпеці КНР, на які та має адекватно зреагувати. Крім того, приєднання Тайваню до системи ПРО ТВД однозначно призведе до тісної координації влади острова з американською стороною навіть у мирний час, оскільки Тайвань не зможе ефективно брати участь у новій протиракетній системі в Східній Азії без найтіснішого оперативного співробітництва зі США у збиранні розвідувальної інформації щодо Китаю, а також без участі в системах контролю та управлінні складними радарми. Водночас, включення Тайваню до американської ПРО ТВД означатиме, що США розглядає зовнішню політику КНР у регіоні Східної Азії як загрозу власній глобальній безпеці.

Насправді ж, беручи до уваги ймовірно гостру негативну реакцію офіційного Пекіна, Білий дім і Пентагон обмежують офіційні візити відомих американських військових діячів на острів. Обмеження стосуються навіть тих працівників військового відомства, що за службовими обов'язками мають супроводжувати військові вантажі на Тайвань, а полковникам армії й капітанам військово-морських сил США взагалі заборонено відвідувати острів. Цивільні співробітники Пентагону, що мають високий службовий ранг, також не можуть бути відряджені на Тайвань, оскільки вони здатні володіти секретною інформацією про східноазійську політику США.

Сенс цих обмежень зводиться до того, що офіційний Вашингтон прагне розвіяти побоювання керівництва КНР, ніби обидва Акти про взаємини США з Тайванем є такими ж договорами безпеки, які Сполучені Штати мають із Японією й Республікою Корея. Офіційний Вашингтон зацікавлений продемонструвати Пекіну, що згадані американсько-тайванські документи лише регламентують двосторонні відносини. Пентагон може проводити спільні з тайванським військовим відомством семінари й навіть військові навчання, але

водночас державне керівництво США має приховувати наявність міцних і довірчих відносин між військовиками двох країн. Адже згідно букви й смислу Актів 1979 і 2000 рр. Пентагон може лише сприяти зміцненню оборонних можливостей острова на випадок кризи в Тайванській протоці, але формально не має права координувати з офіційним Тайбеєм дії американських військових зі стримування КНР.

Та й криза в Тайванській протоці 1996 р. з'ясувала, що стратегічна ефективність розміщення в ній двох американських авіаносців, але водночас не підкріплена надійною системою координації дій із військовими на Тайвані, нездатна результативно спрацювати на стримування КНР у разі вибуху конфлікту. За визнанням тайванського високопосадовця, на острові не було навіть телефонного довідника для швидкого зв'язку з командуванням Тихоокеанського флоту ВМС США та його штаб-квартирою на Гаваях [10, р. 630]. Та й оперативний зв'язок між підрозділами та частинами американської й тайванської армій, який міг підтримувати Американський інститут на Тайвані, теж залишав бажати кращого.

Для повноти аналізу особливостей використання „тайванського чинника” в американсько-китайських відносинах варто коротко зупинитися на ставленні офіційного Пекіна до цієї проблеми. На думку авторки, державно-політична влада КНР, позірно гостро критикуючи Сполучені Штати за надання військової допомоги Тайваню, насправді ж вигідно використовує цей аргумент у своїй зовнішньополітичній пропаганді, залучаючи увагу світової громадськості до антикитайської й „гегемоністської” та „імперіалістичної” політики США в регіоні Східної Азії. Адже військове співробітництво офіційного Вашингтона з Тайбеєм не є предметом серйозної стурбованості уряду КНР, який твердо переконаний у тому, що рано чи пізно „бунтівна провінція” возз'єднається з материковим Китаєм, і вся отримана нею від Сполучених Штатів зброя та спорядження неминуче опиниться в руках НВАК, поповнивши її арсенал новітніми зразками продукції американського ВПК.

Насправді ж китайська влада стурбована, як їй здається, підготовкою США до участі у потенційному збройному конфлікті в Тайванській протоці на боці влади острова. До того ж у Пекіні „в штики” сприймають прагнення офіційного Вашингтона перешкодити возз'єднанню Тайваню з КНР, оскільки воно, мовляв, істотно послабило б домінуючі позиції Сполучених Штатів у Східній Азії та позбавило б їх важливого стратегічного плацдарму для стримування КНР, від чого Білий дім навряд чи коли-небудь відмовиться. В пекінському керівництві переконані в тому, що й надалі США підтримуватимуть сепаратистські та „самостійницькі” настрої у Тайбеї й стимулюватимуть тайванську верхівку до ухвалення більш рішучих дій, що означатимуть готовність твердо відстоювати свою незалежність від КНР.

Серед наукової спільноти КНР також існує консенсус у розумінні того, що США і Тайвань рухаються до створення військового альянсу. Китайські міжнародники-політологи не виключають, що влада Сполучених Штатів у середньостроковій перспективі спробує застосувати силу для остаточного вирішення тайванської проблеми [11]. Здавалося б, найефективніший спосіб для КНР спонукати офіційний Вашингтон скоротити поставки зброї на острів і припинити військові зв'язки між двома країнами полягає в тому, щоб Пекін також офіційно відмовився від використання сили для повернення Тайваню під суверенітет КНР. Але в китайському державно-політичному керівництві переважають прибічники рішучих дій на тайванському напрямку, які наполягають на зміцненні військового потенціалу КНР, що в підсумку має привести до вирішальної зміни існуючого статус-кво в Тайванській протоці на користь офіційного Пекіна.

Нервово реагуючи на постачання Тайваню в жовтні 2008 р. американського озброєння (в т. ч. більше 300 ракет для зенітно-ракетних комплексів PAC-3 і 30 гелікоптерів AH-64D) на суму в \$ 6,5 млрд., уряд КНР вдався до розірвання окремих військових контактів зі Сполученими Штатами. Зокрема, китайська влада повідомила офіційний Вашингтон про скасування

запланованої раніше поїздки до США офіцерів НВАК високого рангу, відміну візитів американських військових кораблів до портів КНР і відкладення на невизначений термін переговорів про дотримання режиму нерозповсюдження зброї масового враження у Східній Азії [12].

Тому при визначенні й реалізації у майбутньому своєї політики стримування КНР з використанням „тайванського чинника” Білий дім змушений враховувати низку обставин, які здатні помітно ускладнити проведення такого курсу. Передусім, влада США зважає ймовірність створення демілітаризованих зон по обидва боки Тайванської протоки, що, безумовно, підвищить рівень взаємної довіри у військовій області між КНР і Тайванем та знизить їхню зацікавленість у посередницьких послугах Сполучених Штатів.

Під час своїх других відвідин США у жовтні 2002 р. голова КНР Цзян Цземінь запропонував такий варіант нормалізації військово-політичного становища в Тайванській протоці: КНР відводить ракети малої дальності з узбережжя провінції Фуцзянь в обмін на відмову Сполучених Штатів постачати сучасні озброєння Тайваню. Але тоді президент США Дж. Буш-молодший іще не був готовий до принципової відповіді на таку неординарну пропозицію [13]. Все ж дев'ятьма місяцями пізніше Білий дім офіційно поінформував уряд КНР, що спершу той має обговорити таке питання з Тайбеєм.

По-друге, зміцнюючи військовий потенціал Тайваню, офіційний Вашингтон зрештою має брати до уваги зростаючий опір КНР, адже, посилюючи військові зв'язки з „бунтівним островом”, керівництво США стимулюватиме Пекін на розширення масштабів військового будівництва на тайванському напрямку. Уряд КНР болісно реагує на активізацію військового співробітництва між США і Тайванем, що здатна призвести до нарощування гонки озброєнь у Східній Азії. Водночас військові закупівлі в США лягають важким тягарем на острівний бюджет і руйнівним чином впливають на прогрес тайванської економіки й міжнародний імідж острова.

Таким чином, з неупинним перетворенням КНР на нову наддержаву в глобальній системі міжнародних відносин і регіональний полюс сили, тобто на головного стратегічного супротивника США, значення Тайваню для стримування материкового Китаю істотно зросло. Адміністрації всіх президентів США постбіполярної доби практично не реагували на вимоги китайської сторони щодо припинення збройних поставок на острів. Незважаючи на те, що державно-політична й економічна верхівка США загалом підтримує курс на зміцнення й поглиблення партнерських відносин із КНР, паралельний розвиток військових зв'язків із Тайванем користується підтримкою вагової частини американської еліти.

Політику США щодо використання „тайванського чинника” для стримування КНР загалом можна визнати ефективною, оскільки збройного зіткнення в Тайванській протоці вдається уникнути, й обидві сторони віддають перевагу звертанню до Сполучених Штатів за посередництвом та сприянням у вирішенні важких і складних питань. Однак наростання націоналістичних настроїв як у КНР, так і на Тайвані має наслідком дилему, що постала перед державно-політичним керівництвом Сполучених Штатів: як утримати материковий Китай і Тайбей від застосування сили у двосторонніх взаєминах.

Незалежно від того, чи стануть США на бік Тайваню і втрутяться в його гіпотетичний конфлікт із КНР, захищаючи острівні інтереси, чи, навпроти, відмовляться підтримати рух тайванських „самостійників” за державну незалежність і погодяться на гонконгівський варіант переходу острова під суверенітет материкового Китаю, можливості результативно використовувати „тайванський чинник” задля стримування КНР у керівництва Сполучених Штатів істотно звужаються.

Але у Вашингтоні добре розуміють, що загострення китайсько-тайванських взаємин здатне серйозно ускладнити стратегічні американсько-китайські відносини. Тому, постачаючи американські озброєння на Тайвань, офіційний Вашингтон і надалі підштовхуватиме владу КНР до пошуку

співпраці зі США задля стримування тайванського уряду від провокування конфлікту з Пекіном. Адже в кінцевому підсумку США зацікавлені в тому, щоб використовуючи свої зв'язки з Тайванем, отримувати додаткові важелі тиску на керівництво КНР і використовувати їх при вирішенні власних зовнішньополітичних завдань, зокрема, для підтримки Китаєм вигідних Сполученим Штатам резолюцій у Раді Безпеки ООН.

Список використаних джерел:

1. The World Factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryname=China&co>.

2. The World Factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2078rank.html?countryname=Taiwan&countrycode=tw®ionCode=eas&rank=20#tw>.

3. Войтенко Э.М., Лексютина Я.В. Тайвань между Китаем и Америкой / Эдуард Войтенко, Яна Лексютина // Россия в глобальной политике. – 2011. - № 1 (январь – февраль) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru/number/Taivan-mezhdu-Kitaem-i-Amerikoi-15108>.

4. Elvin Mark. Rec.: The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy. By Kenneth Pomeranz. – Princeton: Princeton University Press, 2000. – 382 p. / Mark Elvin // The China Quarterly. – Cambridge. – 2001. – Vol. 167. – P. 754-758.

5. Mann J. About Face: A History of America's Curious Relationship with China, from Nixon to Clinton / James Mann. – New York: Vintage, 1999. – 464 p.

6. The White House Office of the Press Secretary. Remarks by the President and First Lady in Discussion on Shaping China for the 21st Century. 30.06.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.pub.whitehouse.gov/urires/I2R?urn:pdi://-oma.eop.gov.us/1998/7/1/5>.
text.1.

7. Tayler P. A Great Wall: Six Presidents and China: An Investigative History / Patrick Tayler. – New York: Century. Foundation, 1999. – P.32-36.

8. Embassy of the People's Republic of China in the United States. China Strongly Protests U.S. Arms Sales to Taiwan. 2001, 2 April [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.china-embassy.org/eng/10040.html>.

9. Valentino R. B. Allies no More - Small Nuclear Powers and Opponents of Ballistic-Missile Defenses in the Post-Cold-War Era / Rodolfo B. Valentino // Security Studies. – Winter 1997/1998. – Vol. 7. – № 2. – P. 215-234.

10. DeWoskin K.J. The WTO and the Telecommunications Sector in China / Kenneth J. DeWoskin // The China Quarterly. – 2001. - № 3. – P. 630-654.

11. Xia Liping. Readjustment of U.S. Asia-Pacific Security Strategy: Trends and Impacts / Xia Liping // Shanghai Institute for International Study. SIIS Journal. – 2002, Spring. – P. 3-17.

12. Kaiser R.G. Analysis: Second Presidential Debate / Robert G. Kaiser // The Washington Post. – 2008, October the 7th.

13. Cill B., O'Hanlon M. China and Taiwan: An Offer Washington Ought to Consider / Bernard Cill, Michael O'Hanlon // The International Herald Tribune. – 2002, December the 26th.